

Falurombolás szerbiai módon

„A mi történelmünk – a mi életünk gyökérzete. Nem látszik már a múlt, de mégis él és táplál, amíg múltunkat bennünk termő férgek szét nem rágják.”

(Nemeskürty István: Meddig várjunk? Számvetés az új évezred küszöbén. Budapest, 1996)

Szerbiában a falurombolás nem olyan drasztikus módon történt, mint ahogy Ceaușescu végbevitte Romániában. Itt alattomos, hosszan tartó folyamattal állunk szemben, és nemcsak a magyar falvak lerombolására vonatkoztatható ez, hanem Szerbia összes, földműveléssel foglalkozó településére is. Az, hogy nekünk az előbbi jobban fáj, és aggasztóbb számunkra, érthető, hisz a magyarság legfőbb megtartói mindig a falvak voltak, és ezek pusztulásával a délvidéki magyarság kerül veszélybe.

A délvidéki – és különösen a bánági – magyar falvak pusztítása már évtizedek óta folyamatban van. Sőt, már az idetelepítések (visszatelepítések) is rettentő sok nehézséggel kellett szembenézniük. Csak makacs kitartással és izzadságos, embert próbáló munkával volt képes az idetelepült magyarság megmaradni. Elég csak Muzslát vagy Székelykevét említeni. Ez utóbbit a Duna mocsaras ingoványa többször is megsemmisítette, de nem volt könnyű Észak-Bánág szikes talaján sem megkapaszkodni, ott-hont, iskolát, templomot építeni.

A törökök kiűzése után a Délvidék elnéptelenedett területeit Bécs az „oszd meg, és uralkodj”-elv alapján különböző nemzetiségű lakossággal telepítette be. A német telepéseket Bécs ellátta mindennel, ami az otthonteremtéshez szükséges volt, ezzel szemben a magyarok a kifarcellázott telkeken kívül semmi másban nem részesültek. A többségében idegen földesurak, akik a Habsburg-háznak tett szolgálataikért jutottak a nagybirtokokhoz, magyar nincsteleneket telepítettek a földjeikre, akik olcsó munkaerőként termővé varázsolták ezt a kies tájat. Gátakat emeltek, lecsapolták a mocsarakat, és Európa éléskamrájává varázsolták a Délvidéket. Persze, Bécs

magyarellenes politikája itt is alkalmazást nyert, mert amint a magyarság felemelte a fejét (Rákóczi és az 1848–49-es szabadságharc), a császárság más nemzetiségekkel szövetségre lépve kegyetlen pusztításokat vitt végbe a magyar falvak ellen. Ennek ellenére a magyarság mégis meg tudott kapaszkodni ezen a tájon, és a XX. század elejéig képes volt gyarapodni is.

Trianon után a délvidéki magyarságot ismét a pusztítás sújtotta. Az értelmiség egy része elmenekült, másokat áttelepítettek, az itt maradtak jogait kegyetlenül megcsorbították, de ami a legfájóbb volt, hogy a magyar(rá vált) földbirtokosok birtokainak egy részét földreform címén államosították, és Jugoszlávia passzív vidékeiről idetelepített „önkénteseknek” (dobrovoljácoknak) osztották szét. A magyaroknak ebből az úgynevezett „földreformból” semmi sem jutott. Minden magyar helység mellé egy-két szerb falut telepítettek, ami azt jelentette, hogy a Délvidék elszerbesítése gőzerővel folyt. A legnagyobb csapás mégis az volt, hogy az elkobzott földeken a magyar munkaerő fölöslegessé vált. Szerencsére az ingyenföldhöz jutott „új gazdák” gyorsan túladtak a birtokukon (ami könnyen jött, könnyen ment), mivel ehhez a nehéz munkához nem voltak hozzászokva, ezenkívül a magyarellenes hatalom úribb munkával kecsegtette a jövevényeket (különösen, ha az adott munkához nem volt képzettségük). Ez lehetővé tette, hogy a magyar falvak lakói ismét földhöz jussanak. Az izzadságos munka és a makacs kiállítás, mint olyan sokszor, most is megtartotta és itt tartotta a magyarságot.

A II. világháború ismétellen pusztította a Délvidék magyarságát. Nem csak a háború pokla, sokkal inkább az utána bekövetkezett, „partizánok” által végzett magyarirtás tizedelte meg ezt

a közösséget. Negyvenezer nemzettársunk vált a gyűlölet áldozatává. És még fel sem tudott ocsúdni a bajból, bekövetkezett a „padlássöprések és bajosztépések” időszaka. A falu lakossága – aki csak tudott – otthagya a megszokott környezetét, a városokba menekült, és ott, az iparosítás maszlagától elbódítva, nagy megpróbáltatások árán új életet kezdett építeni. A falvak lakossága megfogyatkozott, de még tartotta magát. A fogyatkozást más is fokozta, ami szintén a kommunista állam magyarritkító politikáját segítette. A hatalom megnehezítette a falusi életet, közben lehetőséget adott a világutleveél megszerzésére, ezért a csak látszólagos jogokkal rendelkező kisebbségi magyarság a legjobb megoldást a kivándorlásban látta. Ha már kisebbségben kell élni, akkor inkább ott, ahol a munkát meg is fizetik. Az állam nem törekedett arra, hogy a magyarságot (nem csak azt) itt tartsa, és még örült is a hazaküldött devizának. Kezdetben a külföldre távozók naivul azt hitték, hogy az idegenben megkeresett pénzből itthon majd boldogulhatnak, házat építettek, vállalták a szétszakított családok keserves életét, de a remények mindinkább szertefoszlottak. Különösen akkor, amikor ez az összetakolt, összerabolt ország a darabjaira hullott.

A testvérháború szörnyű pusztítást vitt végbe, és most is a magyarság (más kisebbségekkel együtt) járt a legrosszabbul. A katonai behívók elől a férfiak tömegesen hagyták el otthonukat, majd amikor gyökeret eresztettek külföldön, a családjuk is követte őket. Az öregek itthon maradtak őrizni a vagyont, amely mind értéktelenebbé vált. A magyar falvakat a menekültek áradata lepte el, pokollá téve az őslakosság életét. Az üresen maradt házakba házfoglalók költöztek be, majd amikor a törvény megtiltotta ezt, olcsón felvásárolták a menekülő magyarságtól az otthonaikat. Persze, ehhez a magyar(ság)talanító szerb kormány is hozzájárult azzal, hogy pénzzel segítette a betelepülteket, de maga is épített vagy vásárolt lakásokat számukra. Tette ezt annak ellenére, hogy nemzetközi megállapodás tiltja a nemzetiségi arányok megváltoztatását. A jövevényeknek, hátuk mögött tudva a hatóság „félrenéző magatartását”, eszükbe sem jutott beilleszkedni az itteni szokásokba, sőt, előjoguknak tartották a betöréseket és lopásokat. Mára

már annyira elfajult a helyzet, hogy a Koszovóból idetelepített romák a „megélhetési fosztogatás” jogcímén a mások termését is képesek „leszűretelni”. Fényes nappal behatolnak a házakba, és mindent elvisznek, ami mozdítható. Még szerencsés lehet az agg (általában idősebb magyarokhoz törnek be) tulajdonos, ha mindezt verés nélkül megússza.

A szülőföld elhagyását még fokozták azok az ellenséges megnyilvánulások – falfirkák, gyűlöletbeszéd, fenyegetések, de legfőképp a magyarverések –, amelyeknek a vétkeseit soha nem fogta el a rendőrség. Még akkor sem, ha a térfelügyelő kamerák rögzítették a tetteseket. A Šešelj szította, kisebbségek elleni gyűlölet, a veszedelmes légkör és a rossz közbiztonság miatt a fiatalok a városok periferiájára jártak szórakozni, így fellazult a lakóhelyhez való kötődésük, amely a szülőföld szeretetéből fakad – ez pedig megkönnyítette számukra az otthonuk elhagyását.

Ma a szerbiai magyar falvak a pusztulásnak talán a legnehezebb napjait élik át. A katasztrofális gazdasági válság, a mezőgazdaság tönkretétele, a nagyfokú munkanélküliség, a teljes kilátástalanság a munkaképes lakosságot az otthon feladására kényszeríti. Kanizsamonostor, Egyházaskér, Feketető, Hódegyháza, Tóba, Tamásfalva, Udvarszállás stb. – csak idő kérdése, hogy mikor kerülnek Terján sorsára, ahol még a temetőt is fölszántották. Terjánt Cs. Simon István elsíratta, de lesz-e valaki, aki ezekért a falvakért is könnyet hullat majd? Lesz-e valaki, aki e falvak magyar neveit az emlékezetben tartja, vagy csak mint a múlt emlékei a történelemmel foglalkozó írások lapjain lesznek megtalálhatók? A reménytelenség nyomasztja e falvakat, ahol a szerb lakosság gyűrűjébe fogva a magukra hagyott öregek – mindent feladva, beletörődve a megváltoztathatatlanban – várják az elmúlást.

A bajt még növeli, hogy korábban a falvakból a városokba települt magyarság a szocialista gyáripar felszámolásával és a magánosítással (ami valójában az állami vagyon szabad rablását jelentette) állás és kereset nélkül maradt. Ezért számára vagy a kivándorlás maradt, vagy viszatérve a faluba, a mezőgazdaságban próbált talpon maradni. A földeket viszont vagy a szerb úrgazdagok vásárolták fel, vagy az állam a külföldiek kezére juttatta, akik nem a magyarság

gondjait óhajtják megoldani. Az állam a nehéz szociális gondokat a mezőgazdasági termékárak leszorításával kívánja némileg csökkenteni, a magyar falvakban nincs semmilyen beruházás, és ez mind ismét a falu lakosságát sújtja. A hozzá nem értő, kapkodó kormányintézkedések és az állandóan változó törvények lehetetlenné teszik a biztos, kiszámítható, folyamatos termelést, hisz a gazdaságot nem lehet egyik napról a másikra átállítani.

Lehetett volna ez másként is? Biztos. Ha nem is a teljes megoldást jelentette volna, de esetleg késleltette volna a mai kilátástalan helyzetet. A rendszerváltás után, amikor a (történelmi) VMDK megalakult, már akkor javasolták Ágoston András elnöknek egy gazdasági bizottság felállítását. Ágoston azzal a kifogással, hogy a pénzügyek mindig veszekedésekhez vezetnek, leszavaztatta a kezdeményezést. Az egészben az a sajnálatos, hogy épp a pénzügyi gyanúsítgatások vezettek a VMDK felbomlásához. Az újonnan alakult magyar pártoknak pedig (azóta volt egynéhány) egynek sem volt gazdaságpolitikája. Pedig többször is elhangzottak ilyen javaslatok. A pártvezetőktől gazdaságilag magára hagyott magyarság egyéni kezdeményezésre kezdte szervezni a gazdaköröket (talán a horgosi volt az első), de többre, például kisvállalkozásokra, értékesítő-beszerző szövetkezetekre (mint pl. a mórահalmi) vagy a határon átívelő társulásokra stb. már nem volt ereje. Sőt, volt olyan eset is, amikor a magyar pártvezetők akadályozták meg a kezdeményezést. Tóthfaluban Utasi atya magyarországi segítséggel egy minitejüzemet kívánt létrehozni, de a Vajdasági Magyar Szövetség vezetősége a pénzeket átirányította, és a szabadkai pártház építésére használta fel. Ha akkor felépült volna a tejüzem, most nem kellene a környékbeli állattenyésztőknek az útra önteniük a tejet, mivel a belgrádiak által privatizált szabadkai tejgyár a (zömében magyar) termelőktől nem hajlandó azt átvenni. Kész csoda, hogy Kispiacon létrejöhetett ilyen feldolgozóüzem, ami csak a tulajdonos makacs kitartását és hozzáértését dicséri. De nincs minden pusztuló faluban ilyen úttörő vállalkozó. Ezért kellett volna szervezetter, szakértők bevonásával egy gazdasági bizottság által segítséget nyújtani a magára hagyott közösségeknek.

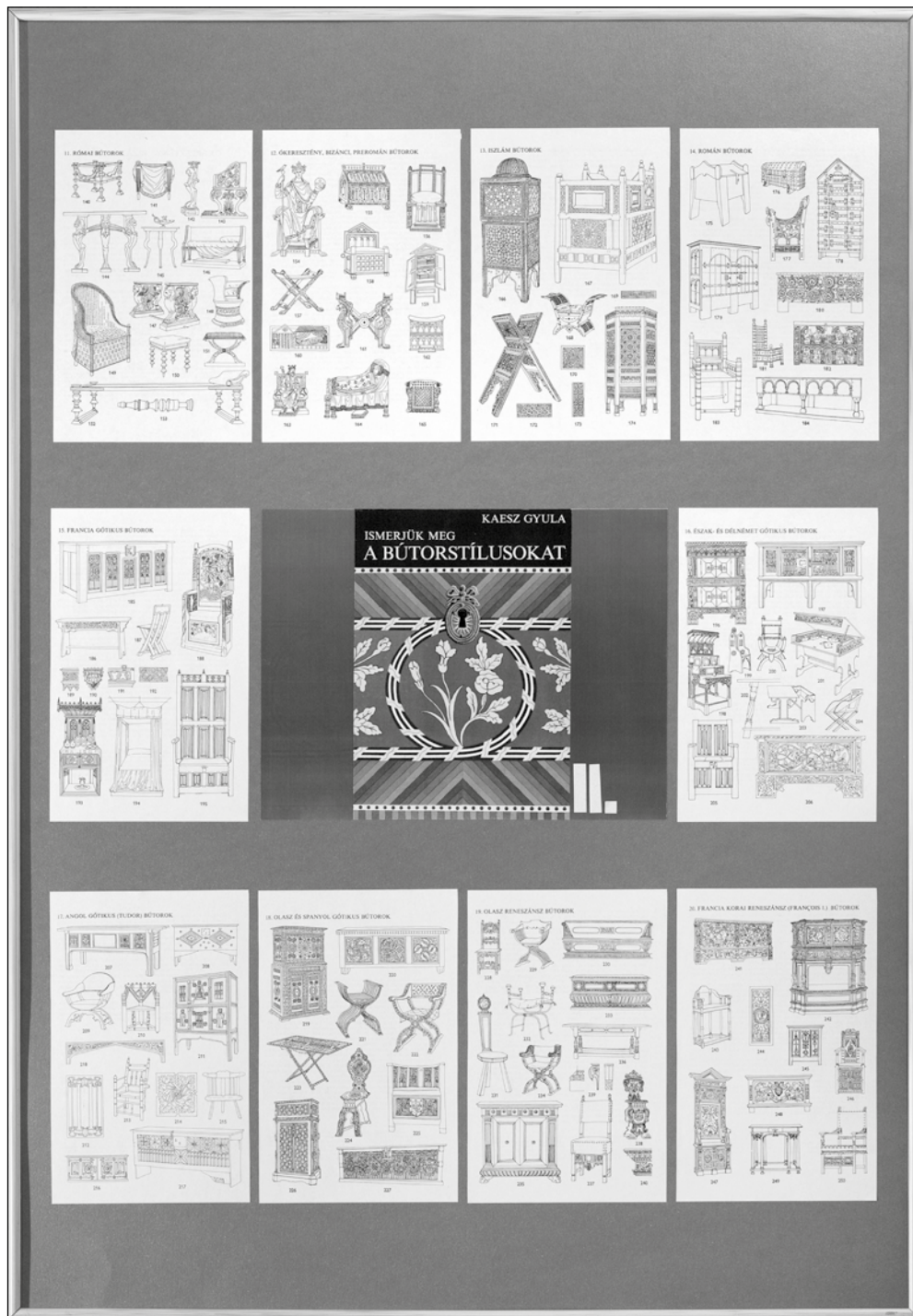
Most, amikor már tragikussá vált a helyzet, a fiatalság – és nem csak az – munkalehetőség hiányában tömegesen hagyja el az országot. A vészhelyzetet látva, pártkezdeményezésre ugyan, létrejött a Háló Vajdasági Magyar Fejlesztési Alapítvány, amely szakelőadásokkal, tájékoztatókkal, tanácsokkal segíti a termelőket. A baj csak az, hogy íróasztal mellől (mellesleg jó fizetésért) tanácsokat osztogatni, minden felelősség vállalása nélkül, nem oly nehéz, miközben a szervezési munka mind a képzetlen munkavállalókra marad. Észak-Bácskában százhusz termelő egy laza szövetséget alakított meg, melynek célja a szervezett, olcsó beszerzés és értékesítés. Valójában annak a beszerző és értékesítő szövetkezetnek a kezdetleges változata, amelyet már régen – sokkal szervezettebb formában, a magyar pártok segítségével – létre kellett volna hozni. A jelekből ítélve azonban ez sem működik, hisz áprilisban még arra panaszkodtak a horgosi burgonyatermelők, hogy az értékesítés jelenti a legnagyobb gondot számukra. Persze, ez nehezen megy értékesítő-beszerző társulások nélkül, még a bölcs tanácsok mellett is. Ez év március 15-én a magyar kormány hathatós támogatást ígért kis- és középvállalatok létrehozására, de kérdés, hogy lesz-e, aki élni tud majd ezzel a lehetőséggel, vagy a pénz nem folyik-e el a bürokrácia útvesztőiben... Még valószínűbb, hogy a pénzt pártépitésre használják majd fel.

Mindezekkel az intézkedésekkel csak az a baj, hogy az említett magyar falvak lakosai már idősek, általában csak nyolc elemi végzettségű közössége, akiknek hiába tartanak bármilyen jó előadást vagy tájékoztatást (pályázatások révén még anyagi támogatásban is részesíthetik őket), ha nincs ott egy olyan értelmiségi szakorgánus, amely ezt a munkát irányíthatná. Amely fölmérné az adottságokat és a lehetőségeket, megtervezné az elvégzendő munkát, piackutatást végezne, alapszabályokat szerkesztene, szervezné az anyagbeszerzést és értékesítést, mindazt, ami egy jól működő vállalkozáshoz szükségeltetik. Ezt egy képzetlen, összefogni képtelen, haldokló közösségtől elvárni naiv álom. Arról nem beszélve, hogy mindez a segítség már valószínűleg elkésett, hisz kérdés, hogy ezekben a falvakban egyáltalán van-e olyan közeg, amely hajlandó és képes ezt a segítségnyújtást el- és befogadni. A

tanácsadás ezekben a közösségekben vajmi keveset ér. Csak aktív cselekvéssel, azaz szervezési munkával lehetne e közösségeket felrázni, és hitet önteni beléjük. Talán van még lehetőség arra, hogy egy gazdasági bizottság piacot találjon a horgosi burgonyának, az egyházaskéri fokhagymának, a szlovéniai és magyarországi gyógyszergyáraknál a hódegyházi és a padéi kamillának, és újra lehetne indítani azt a jól működő

libafelvásároló üzemet, amely a '60-as években százszámra vásárolta fel a kanizsamonostori libákat, mivel akadt egy ügyes szakember, aki erejét és szervezőkészségét latba vetve kiállt egy kis közösség megmentéséért.

Nem kétséges, hogy elmúlt az ígéretések, az okoskodó jó tanácsok és a szólamok ideje. Most már cselekedni, dolgozni kell(ene), talán még nem késő.

Könyvillusztrációk II.